

da je koncentracija gospodarske uprave uspješnija, nego kada je podijeljena na više prefekta, prema onoj rečenici, quod communiter possidentur, communiter negligitur. Zbog toga bje zaključeno, da se, umjesto različitih gospodarskih prefekta i odbora, imenuje: Inspector, qui auctoritatem omnem habeat, quam et aliorum amplissimorum Dominorum Praefecti, quippe Provisores et alios necessarios officiales eligendi et constituendi, a quo unice et private praedicti officiales dependant, ita ut nemo e gremio cum eis disponendi habeat, et ab eodem commissiones accipiat, Conclusum est ut ille, qui e gremio Cpli. praeerit Provisoribus, nomen Decani retineat, ad normam Capitulorum Hungariae, qui etiam fiscus est Capituli et in omnibus causis evocari solet.

Prvim inspektorom dekanom u smislu gornjega statuta bje izabran kanonik Antun Zdenčaj, što je upisano na koncu gornjega statuta ovim riječima: »Quo superato processum est ad electionem talismodi novi Inspectoris, qualis ut initium bonum ponatur ex senioribus per conclamationem

electus extiti Rssmus Dnus, actualis custos Ant. Zdenchay, qui licet gravior aetate est, pravalente tamen ejus zelo in bonum nostrum commune acceptavit«. (Act. Cap. ant. fasc. 110. pag. 94.—107.)

Unatoč ovoga statuta već je g. 1794. u kaptolskim statutima na strani 99. napisano: Ad praecavendum si fors contingerit, omnem occasionem diffidentiae, suademus Capitulo, ut deputationem Oeconomicam e gremialibus suis Canonicis deligat, quae Oeconomiae bonorum toti Capitulo communium intendat. Od g. 1794. pak sve do g. 1877. ne ima traga gospodarskom odboru u zagrebačkom kaptolu, nu po nekom zapisniku od 2. I. gornje godine vidi se da je u zagrebačkom kaptolu postojao neki gospodarski odbor, koji je toga dana neku odborsku sjednicu održavao pod predsjedanjem kanonika Andrije Jandrića. Nu i taj je odbor skoro prestao funkcionirati. Prema tomu se čini, da sistem odbora ne odgovara svrsi, pak je u najnovije doba opet sva vlast uprave zajedničkih kaptolskih dobara koncentrirana u rukama kaptolskog dekana.

Dr. Ljudevit Ivančan.

SLIČICE IZ ZAGREBAČKOG »HIGH LIFE« U XVIII. STOLJEĆU.

Godine 1783., u mjesecu maju, pohodio je car Josip II. Hrvatsku i Zagreb. Pratila su ga dva odlična muža njegove okoline: grof Josip Marija Colloredo od Melsa i Waldseca, i general Franjo Zechentner. U ono je vrijeme bio ban hrvatski Franjo Balaša (Balassa de Gyamáth), po vjeri protestant, po narodnosti Magjar, no u politici vjeran sluga carev; inače čovjek vrlo žestoke i napsite čudi. Naprotiv je tadašnji biskup zagrebački — pored bana najodličnija ličnost u Hrvatskoj — Josip Galjuf bio tvrd katolik, vrijedan i blag pastir svoga stada, mirna i skromna karaktera, a u ono doba već teško bolestan. Trpio je od kostobolje, i ta mu je bolest mnogo smetala, da nije mogao vazda izvršavati društvene dužnosti, kako se to tražilo i smjelo tražiti od crkvenog premeta, koji nastava u otmjenoj biskupskoj rezidenciji zagrebačkoj. Kad je grof Colloredo god. 1776. prvi puta putovao Hrvatskom i došao u Zagreb, navratio se i u biskupsku rezidenciju da pozdravi biskupa i da mu se pokloni, no Galjuf, ne osjećajući se najzdraviji (premda onoga dana — kako pripovijeda savremenik njegov Vincencije Kalafatić, koji je bio tajnik biskupov i od koga doznajemo za tu zgodu — nije bio baš jako bolestan), zakrati Colloredu audijenciju, a dvorska služinčad njegova, ne poznavajući odličnoga stranca (Colloredo se bi-

jaše istakao u sedmogodišnjem ratu, a pod Josipom je postao generalni direktor tajništva i feldmaršal), ponese se prema njemu dosta neučtivo. Colloreda ljuto povrijedi taj neprijazni doček, i on se odonda posvud javno žalio na biskupovu »inurbanitas«. Valjda i pred samim carem; zgodica, koja se desila, kako Kalafatić sam priča, za boravljenja Josipova u Zagrebu god. 1783., po svoj je prilici u uzročnoj vezi s Colloredovim dočekom u biskupskoj palači.

Car Josip bijaše odsio u gostionici, koja je bila smještena u kući Alekse Jelačića. Zato je Kalafatić i zove »diversorium Jella-chichianum«, premda njome, čini se, nije upravljao vlasnik kuće, već je davao u zakup licima od zanata (god. 1780., na pr., upravljao je njome neki Juraj Czou). Sva je elita zagrebačka došla da se pokloni caru, među njima dakako i biskup, pa su u sobi pred carevom ložnicom (cubiculum) čekali da budu pripušteni u ložnicu i pred lice carevo. No evo, što se desi biskupu Galjufu: iako je car znao da ga u predsoblju čeka zagrebački biskup ništa nije mario za nj, već pustio da čeka čitav pódruć sata; pa i onda mu nije dao da uđe u ložnicu, već, odškrinuvši vrata i turivši glavu napolje, zapita biskupa, kako mu služi zdravlje. Kad mu je biskup odgovorio, da mu baš ne služi najbolje, car mu reče: Da Vašoj Prečasnosti ne

102. Josip Galjuf, biskup zagrebački (1772.—1786.). Iz zbirke Historijskog odjela Hrvatskog Narodnog Muzeja u Zagrebu.

bi još više pozlilo, neka izvoli otići («Ne peius Reverentia Vestra habeat, abire possit») — pa kimnuvši mu malo glavom zatvori vrata. Tako je Galjuf osramoćen morao otići, a sramota je bila s tim veća, što je čitavo predsooblje bilo natrpano poklonicima.

Druga se, slična, društvena neprilika dogodila Galjufu nekrivu i nedužnu god. 1785. Povod joj je dala neka umišljena uvreda bana Balaše. Ban je za 25. novembra, na Katarinino, pozvao na ručak, među drugima i biskupa Galjufa. Kako je onda vladalo vlažno jesenje vrijeme, koje je vrlo nepovoljno kostobolji, biskup se ispriča da ne može doći. Dan iza toga, 26. novembra, imao je biskup goste za svojim stolom, i to vrlo odlične goste, među kojima pripovjedač te zgođe (Adam Alojzije Baričević u svom pismu Kalafatiću od 2. decembra iste godine) pominje generala (kasnije feldcajgmajstora) baruna Josipa Nikolu de Vinsa (istoga, kojemu je mlađi Reljković posvetio svoj »Kućnik«), grofice Patačić i Sermage, Ladislava Lukavskoga, notara Bedekovića i više kanonika. Baš kad je društvo sjedilo pri ručku, ujedamput se otvore vrata i u sobu uleti ban Balaša. Sav bijesan stade pred Galjufa i poče ga žestoko grditi, što je dan prije odbio njegov poziv a evo sâm ima danas goste; ujedno mu podvali, da je vazda bio neki prkoždžija, pa da je zato i s prijašnjim banom Nadaždijem živio u ne-

prijateljstvu. Svi su gosti tim nenadanim i neugodnim prizorom toliko bili zapanjeni i zabezeknuti, da nitko nije znao što da reče; a ubogi biskup briznu u ljuti plač. Pošto se Balaša izvikao i iskalio svoj gnjev, okrenu se i odleti iz sobe ne pozdravivši nikoga. Poslije odlaska njegova odmah se gosti biskupovi sastadoše u vijeće da uglave, što se imade učiniti. Pretresavši situaciju napokon odlučiše — najviše na savjet koncilijantnog »zapadnjaka« generala de Vinsa — da Lukavski i Bedeković smjesta pođu k banu i da mu jave, da će biskup sjutra dan, t. j. 27. novembra, doći k njemu na ručak. Balaša, čija se srdžba bijaše utajila, primi izaslanike i prihvati biskupovu poruku; no ipak zatraži, da biskup ne smije nikako, bilo vladanjem svojim bilo riječima, pokazati, da se osjeća uvrijeđen. Stvar se svrši po dogovoru i tako bi spor izglađen.

Ali uzbuđenje zbog toga događaja kao da je još duže vremena potresavalo živce zagrebačkoga »high life«. U istom naime pismu Baričević pripovijeda prijatelju Kalafatiću, da se sličan nemio konflikt desio i 28. novembra. Za taj dan bijaše de Vins pozvao k sebi na ručak bana, biskupa i sve ostale, koji su predašnjega dana bili banovi gosti. Budući da je biskup toga dana služio zornice, nije došao (a i nije trebao doći), već ga je zamijenio kanonik Antun Mandić, kasniji biskup dakovački. Za ručka se uje-

103. Ferencz Balassa de Gyarmath, carski komesar (umjesto bana) u Hrvatskoj 1785.—1790.
(Iz zbirke Državnog Arhiva u Zagrebu.)

damput porodi prepirka između Mandića i Sigismunda Komáromyja, jedne druge visoke činosti u zagrebačkom društvu (god. 1767. postao i »consiliarius consilii gubern'alis«). Isprva su ostali gosti tu prepirku pratili šalom, no doskora prepirka prijeđe u svađu i žestoki se Mađjar Komáromy tako razbjesni, da je Mandića više puta pogrđno nazvao »Pfaff« (dakle se prepirka vodila njemački). Sad je, dakako, i drugim gostima taj »recontre« postao neugodan, a najviše de Vinsu, koji je, kao domaćin, morao izmiriti protivnike. Ali kr'v je svađi bio Komáromy, pa Baričević dodaje, da je de Vins oštro prekorio »inhuman tatem Hungarorum«.

Kako vidimo, zagrebačko se društvo XVIII. stoljeća dobro zabavljalo, no uza to se znalo i ljuto posvađati, a da tim svađama nije kao nekad, »more patrio«, davala povod samo — domaća kapljica. Miješanje različnih narodnosti, različnih ćudi i licâ nejednake kulture u zagrebačkom društvu, potajna surevnjivosti članova društva te česti sudari ambicijâ u tijesnom krugu Griča i Kaptola stvarali su od zagrebačkog društva barutanu, koja je i od neznatne iskre mogla planuti. Za to, uošalom, podavaju izobila primjera i Krčelićeve »Annuae«.

Vladoje Dukat.

PRILOG HISTORIJI SRPANJSKIH ŽRTAVA 1845.

Naišli smo na ovaj zanimljivi dokumenat, koji osvjetljava historiju kobnoga dana 29. srpnja 1845.:

Potpisani ovime činim poznato i pod prisegom ujedno posvjedočujem, da mi je 8. augusta 1845. plemić Ivan Kovačić, bravar iz Vugrovca na ulici prema mojoj kući, koja

stoji u slav. županiji zagrebačkoj u Sv. Ivanu (u Gor. Zelini), u razgovoru o 28. i 29. započetoj i završenoj i 2. augusta 1845. zapriseženoj županijskoj restauraciji, a ne manje o u to vrijeme zbilom se izgredu, neizazvan i neupitan preda mnom tajno i povjerljivo među inim očitovao: da se do sad